

ΤΣΕΡΝΟΜΠΙΑ, ΠΕΛΙΝΟ, ΑΨΙΝΘΟΣ, ΑΡΤΕΜΙΣΙΑ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΝΤΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

The ill-fated ukrainian town Tsernobyl is found in St. John's Revelation (Apocalypse) ch. VIII, 10-11 as «apsinthos» (wormwood). Tsernobyl as a name of a plant is a species of Apsinthus or Artemisia Vulgaris. Modern greek *apsithia* and especially *pelino* (lithuanian *pelinos*, bulgarian *pelin* and russian *polin* from ancient greek *pelion*, *pelithnon*, *pelinnor* or *peline* in old church slavonic) indicate the pale, fading of black (tserno)colour of this plant.

The etymology of Apsinthus (ind. eur. ab-ap-apsa = water, river and anthos = flower) together with its qualities (watery, close to waters, pale [gr. *pelinnon*, sl. *peline*, lat. *pallidus lividus*, *fel*, *bilis*], bitter and poisonous as a drink or drug curing diseases and used for this reason in pagan and christian ceremonies) are represented diachronically through greek-slavonic comparative linguistics (see plan in the end).

Synonyms, place-names, proper names and phrases from greek and slavonic folklore verify the meaning of every word related to «apsinthos» in Revelation and Tsernobyl itself as a place name.

Αφορμή για το άρθρο αυτό στάθηκε η θλιβερή φήμη¹ που απέκτησε λόγω του πυρηνικού ατυχήματος το τοπωνύμιο της Ουκρανικής ΣΣΔ Τσερνόμπιλ και οι αντιδράσεις που προκάλεσε στους θεολογικούς κύκλους (πρώτον της Πολωνίας) η ταύτιση του Τσ. με το αναφερόμενο στο κεφ. 8, 10-11 της Αποκάλυψης του Ιωάννη «δνομα άστέρως άψινθος»².

Παραθέτουμε για τους σκοπούς της σχετικής έρευνας που είναι ιστορικοσυγκριτική και ανήκει στις ελληνοσλαβικές γλωσσικές σχέσεις το σχετικό απόσπασμα της Αποκάλυψης στο πρωτότυπο και σε μετάφραση του Γ. Σεφέρη³:

«Καί ὁ τρίτος ἄγγελος ἔσάλπισε
καί ἔπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ
ἀστήρ μέγας καιόμενος ὡς λαμπάς

1. Σ. Φίλος, 1986: *Τσερνόμπιλ*. Εκδ. Πέργαμος, σ. 41.

2. Βλ. (ρωσ.) Biblija, izd. V.S. *Evangelskih Hristian-Baptistov. Moskva* 1968, σ. 281, στ. 10, 11.

3. Γ. Σεφέρη, 1985: *Ἀποκάλυψη*, Ἀθήνα: Ἐκδ. Ἴκαρος.

καί ἔπεσεν ἐπὶ τὸ τρίτον τῶν ποταμῶν
καί ἐπὶ τὰς πηγὰς ὑδάτων.
καί τὸ ὄνομα τοῦ ἀστέρος λέγεται ἄψινθος
καί γίνεται τὸ τρίτον τῶν ὑδάτων εἰς ἄψινθον,
καί πολλοὶ ἀνθρώπων ἀπέθανον ἐκ τῶν ὑδάτων,
ὅτι ἐπικράνθησαν.

(Και σάλπισε ο τρίτος ἄγγελος· κι ἔπεσε ἀπὸ τον ουρανὸ ἕνας μεγάλος ἀστέρας που καίγουνταν ὡσάν λαμπάδα, κι ἔπεσε στο τρίτο ἀπὸ τους ποταμοὺς και στις πηγές των νερῶν.

Και τὸ ὄνομα τοῦ ἀστέρα τὸ λένε «ο ἄψινθος» και τὸ τρίτο ἀπὸ τα νερά ἔγινε ἀψίνθι και πέθαναν ἀνθρώποι πολλοὶ ἀπὸ τα νερά⁴ που ἔγιναν φαρμάκι⁵).

Στην ρωσικὴ μετάφραση τοῦ ἀνωτέρω χωρίου ἀποδόθηκαν οἱ ὅροι «ἄψινθος» «εἰς ἄψινθον» και «ἐπικράνθησαν» με τις λέξεις *rolin*, *rolinju*, και *stali goriki* (=ἔγιναν πικρά) ἀντίστοιχα.

Τὸ τοπωνύμιο Τσερνόμπιλ προέρχεται ὡς σύνθετη λέξη ἀπὸ τὸ *černo* (μαύρο) και *byl* < *bīlie* (φύλλο) και ἀποτελεῖ μία ἀπὸ τις πολλὲς ποικιλίες τοῦ φυτοῦ ἄψινθος τοῦ ὁποῖου ἡ ἐπιστημονικὴ ονομασία εἶναι ὡς γένους *artemisia* και εἶδους *artemisia vulgaris*.

Αφήνουμε στους θεολόγους και ἱστορικοὺς τὴν ἐπαλήθευση ἢ ὄχι τοῦ χωρίου τῆς Ἀποκάλυψης, ἀφοῦ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς διαφώνησαν με τὸ «ἀστήρ μέγας καιόμενός ὡς λαμπάς» ἀν εἶναι ὁ κομήτης τοῦ Χάλεϋ ἢ τὸ εργοστάσιο τοῦ Τσερνόμπιλ και τὴ μόλυνση ἀπὸ τὴν ραδιενέργεια τῶν ὑδάτων ἀν εἶναι τὸ «εἰς ἄψινθον» και «ἐπικράνθησαν» τα νερά. Για τὸ «πολλοὶ ἀνθρώπων ἀπέθανον ἐκ τῶν ὑδάτων» διαφώνησαν για τὸν ἀριθμὸ τῶν «πολλῶν» και για τὸ «ἐκ τῶν ὑδάτων» ἀν ἦταν ἐκ τῶν... τροφίμων ἢ ἄλλων αἰτίων τῆς ἀρμοδιότητος τοῦ Κέντρου πυρηνικῶν ἐρευνῶν ὁ «Δημόκριτος», τουλάχιστον στην Ελλάδα.

Για τὴν δική μας ἐρευνα τὸ υλικὸ ἀφορᾶ τὴν συγκριτικὴ γλωσσολογία και ἀναφέρεται στις λέξεις τοῦ κειμένου: ἄψινθος (ἀστήρ μέγας), εἰς ἄψινθον (ιδιότητα τοῦ ὁμώνυμου φυτοῦ), ἐπικράνθησαν (ιδιότητα τοῦ φυτοῦ και ὄχι ἀστέρος, ὅπως φαίνεται και ἀπὸ τὸ «εἰς ἄψινθον»)⁶, ἐνῶ ἀπὸ σλαβικῆς πλευρᾶς ἐξετάζονται τὸ *rolin* τῆς μετάφρασης και τὸ Τσερνόμπιλ⁷ ὡς παραλλαγή τοῦ φυτοῦ αὐτοῦ, μαζί με τις ἀντίστοιχες παραλλαγές τοῦ ἰδίου φυτοῦ στην ἐλληνικὴ που εἶναι: *αψιθιά*, *αρτεμισία*, *πέλινο*.

Ἡ διαχρονικὴ-ἱστορικὴ ἐξέταση τοῦ φυτοῦ ἄψινθος δίνει υλικὸ για τις υπογραμμισμένες λέξεις τοῦ κειμένου ἀπὸ ὅλες τις περιόδους τῆς ἱστορίας τῆς ἐλληνικῆς

4. Λήμμα *ἀψίνθιον-ου*, τὸ και ἄψινθος-ου εἰς: W.F. Arndt — F.W. Gingrich, *A Greek-English Lexicon of the New Testament and other Early Christian Literature*, Chicago 1958, ὅπου «wormwood, containing a very bitter substance... As a name of a star, and (because of ὁ ἀστήρ) masc. ὁ ἄψινθος *ibid.* a (s. Boll 41f)».

5. ἐνθ.αν.: (τὰ ὕδατα) ἐπικράνθησαν (prob. not of οἱ ἀνθρώποι, who were 'made bitter' = poisoned).

6. Ρωσ. ἐπίθετο ἐκ τοῦ *rolin* > *rolinnii*. Ὅπως και *černobīlnik* = φυτόν, ποικιλία τῆς αψιθιάς (Λεξ. Οζακόφ).

7. Λεξικά σλαβικῶν γλωσσῶν α) *Dalja* β) *Ožegon* γ) *Miklosich* δ) *Vasmer* κ.ά.

γλώσσας α) προελληνική⁸, β) κλασικής περιόδου και διαλέκτων της αρχ. ελληνικής, γ) κοινή-αλεξανδρινή, δ) βυζαντινή περίοδο, ε) νέα ελληνική και διαλέκτους της νέας ελληνικής.

Ιστορικοσυγκριτικά με τα σλαβικά *rolin* (ρωσ.) και *relině* (παλ. σλαβ.)⁹ το φυτόνυμο Τσερνόμπιλ συγκρίνεται σύμφωνα με τις ιστορικά και γλωσσικά διαχωρισμένες περιόδους των ελληνοσλαβικών γλωσσικών σχέσεων, δηλ. α) Ινδοευρωπαϊκή σχέση¹⁰ και εμφάνιση σλαβικών φύλων στη βαλκανική χερσόνησο, β) Κυριλλομεθοδιανή παράδοση-μετάφραση Βίβλου από την ελληνική στην παλαιοεκκλησιαστική σλαβονική¹¹, γ) επίδραση παλαιοεκκλησιαστικής σλαβονικής (με τα ελληνικά της δάνεια) στην ρωσική, δ) ετυμολόγηση ελληνικών και σλαβικών τοπωνυμίων¹² σχετικών με το εξεταζόμενο φυτόνυμο και τέλος σημασιολογική σχέση των συγκρινόμενων ελληνικών και σλαβικών ονομάτων (βλ. συγκριτικό πίνακα στο τέλος).

Από το άψινθος στην αψιθιά

Μόνον εις το ανωτέρω χωρίο της Αποκάλυψης αναφέρεται σε γένος αρσενικό λόγω του «αστήρ», «όνομα αστέρος», ενώ από την αρχ. περσική¹³ και την ιστορία της λέξης στην ελληνική μέχρι σήμερα είναι όνομα φυτού, γνωστού για τις θεραπευτικές του ιδιότητες, την χρήση του και σε τελετές θρησκευτικές από την αρχαία Αίγυπτο μέχρι σήμερα, την πικρή του γεύση, το ωχρό χρώμα των φύλλων του (υπομέλαν, ασπρόμαυρο, μολυβδόχρωμο, φαιό, σκούρο, όλα παραλλαγές του μελανού), χρησιμοποιούμενου για παρασκευή του «αψιθίτη οίνου».

Ονομάσθηκε αρτεμισία γιατί με αυτό η επονομαζόμενη «ώκυτόκος Άρτεμις» βοηθούσε τις έγγυες γυναίκες και έτσι στην λατινική ορολογία των φυτών αποδίδεται ως: *artemisia absinthium*¹⁴. Στις νεολατινικές, γαλλική, ιταλική κλπ. παράγεται από το *absinthium* γαλ. *absinth* ιταλ. *assencio* (αγγλ. *wormwood* γερμ. *Wermut*) από όπου και το ποτόν *absint* (γαλ.) νεοελλ. αμπσέντι.

Ως φυόμενο κοντά σε όχθες ποταμών, λιμνών και για την υγρή σύσταση του βλαστού του ετυμολογείται από το *arsa* (=νερό, ποτάμι) που παράγεται από το *ab, ar* κατά τον Carnoy¹⁵ που σημειώνει ότι οι Αψίνθιοι, λαός της Θράκης, κατοικούσαν

-
8. Λεξικά για τις ανωτέρω περιόδους (α) - (ε) βλ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ και P. Chantraine, *Dict. Et. de la langue grecque*, (τόμ. 1, σ. 152, *άψινθος*).
 9. Κωνσταντίνου Οικονόμου έξ Οικονόμων, *Δοκίμιον περί τής πλησιεστάτης συγγενείας τής Σλαβονορωτικής προς τήν Έλληνικήν*. Πετρούπολις (όπου το ρωσ. λήμμα *rolin* παραπέμπει στο σλ. *relin*).
 10. Julius Pokorny, 1959: *Ind. Etym. Wörterbuch*. Bern, σ. 804, 6. *pef-*.
 11. Γ. Ντελόπουλος, *Οι δύο Έλληνες που δίδαξαν το αλφάβητο στους Σλάβους*, εφ. «Καθημερινή» 25/11/1980. Βλ. περ. *Cyriilomethodianum* εκδ. Ελλ. Εταιρ. Σλαβικών Μελετών, Θεσσαλονίκη (πλούσια σχετική βιβλιογραφία).
 12. M. Vasmer, 1940: *Die Slaven in Griechenland*, Leipzig και *Etym. Wört. der Russ* (βλ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ).
 13. Hoffman, Παπανικολάου, *Ετυμ. Λεξ. Αρχ. Ελληνικής*, λήμμα: *άψινθος*.
 14. Δ.Σ. Καββαδά, *Εικονογραφημένον Βοτανικόν-Φυτολογικόν Λεξικόν*. Αθήναι, τ. II, σ. 583-588, λήμμα: *Άρτεμισία* και Oleg Polunin, *Flowers of Greece and the Balkans*. Oxford 1980, σ. 458, *Artemisia vulgaris*.
 15. Βλ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Πβ. και το ινδ. *Pentz-ab* = Πεντα-ποταμία και το αρωματικό *ara* = νερό.

κοντά σε νερό, στην Χερσόνησο της Θράκης. Και ο Müller προσθέτει ότι η πόλη Ύψινθος βρισκόταν μεταξύ του Μέλανα ποταμού και του Έβρου (κατά την μαρτυρία του Στράβωνα [χαρτ. VI Thracia εις εκδ. Στραβ. Didot]). Ως προς την κατάληξη ο Κρέτσεμερ σημειώνει τον προελληνικό της χαρακτήρα από το -νθος για να παραβληθεί με τα προελληνικά Κόρινθος (Τίρυνς)-Τίρυνθος, Όλυνθος. Κι ακόμα από την σκοτεινή λέξη του Ησυχίου «ψίνθος» (=τέρψη, ευχαρίστηση)¹⁶ προτάθηκε μία μη πειστική ετυμολόγηση όπου το αρχικό Α είναι στερητικό στο ψίνθος, άρα «το μη ευχάριστο», λόγω της πικρότητάς του. Ο τύπος *άσπίθιον* του Ησυχίου ερμηνεύεται ως διαλεκτικός τύπος της λέξης από τον Καπνύ, αν και μπορεί να οδηγήσει στο *ασπίς* (δηλητηριώδες φίδι με το οποίο αυτοκτόνησε η Κλεοπάτρα)¹⁷ και *άνθος*, κατά το γνωστό φαινόμενο των διαλέκτων να αλλάζουν τον τύπο της λέξης από παρετυμολογική τάση¹⁸. Το ίδιο έχει συμβεί και με τον μη παραδεδομένο διαχρονικά τύπο «αψύανθος» από το *αψύς* (δριμύς, πικρός) και *άνθος* (κατά το πολύ και *άνθος* > πολύανθος).

Ως ψίνθιο αναφέρεται το φυτό στον Ιπποκράτη, Ξενοφώντα, Θεόφραστο και Μέλιανδρο «άψινθίω κατέπασας Ύψινθίων μέλι» (Μενανδ. εν Ύψινθ. 160 και στους μ.Χ. χρόνους περί το 70 π.χ. όταν ο Ιωάννης στην Πάτμο θα έγραφε στην Αποκάλυψη «άψινθος» αναφέρεται από τον Αρεταίο (Χρον. Νούσ. Θεραπεύτ. 1. 13) ως άψινθος¹⁹.

Οι μεταγενέστερες αναφορές της λέξης μπορούν να συνδεθούν με τις προαναφερθείσες ιδιότητες του φυτού στις λέξεις: *αψινθιάζω* (είμαι πικρός όπως το ψίνθιο, *αψινθάτον*, το (ενν. πρόπομα, Αλεξ. Τραλ.) όπου και το *αψίνθινος* (κατασκευασμένος από άψινθο) και *άψινθίζομαι* (γίνομαι πικρός όπως το ψίνθιο) και ακόμη *άψινθιώδης*-ες (όμοιος με άψινθο, πικρός) (Ευστάθιος, Πονηματ. εκδ. Tafel, 23. 56) και *άψινθοκραής* (αναμειγμένος με ψίνθιο, Ύψινθ. Boisson, τ. 3, σ. 410).

Η αναφορά του ίδιου φυτού από τον Διοσκορίδη ως *άρτεμισία* (Diosc. 3, 127, 128) περνά στον Πλίνιο (25, 7) που λέγει ότι δεν είναι μόνο όνομα γυναικός, αλλά και φυτού (non tamen feminae, sed et herbae nomen) και προσθέτει (quoniam medeatur feminarum malis, est autem *absinthii* modo...).

Ως οίνος ακόμη αναφέρεται με τις λέξεις *αψίνθιον*, *αψινθίτης οίνος*, *αψινθάτος*²⁰ στην Αντιόχεια (Συρία) και Αίγυπτο περί το 317-323 μ.Χ. (στη μελέτη του Καλλέρη Ι. «Τροφαί και ποτά εις πρωτοβυζαντινούς παπύρους» από όπου και το απόσπασμα «έγώ δέ κόνδυ πικρίας και άψινθίου θαλάττης δλους έμπεπωκώς, Μακρεμβ. Υσμ. 234, υπάρχει ο χαρακτήρας του πικρού και ευτελούς (δευτέρας ποιότητας κρασί)²¹.

16. Hesychii Alexandrini Lexicon, e.d M. Schmidt, Jenae, 1867.

17. Λήμμα *ασπίς*, *ίδος* εις H.G. Liddell και R. Scott, 1925: *Μέγα Λεξ. Έλλ. Γλώσσης*, μετ. Ξ. Μόσχου, Ύψινθ.

18. Πβ. Γ. Χατζιδάκι, *Επιστ. Έπετ. Πανεπ. Ύψινθίων* 13 (1916/17) 179 για το λήμμα: *άσπιτ-τία* με: Αν. Καραναστάση, 1984: *Ιστορικών Λεξικών τών Έλληνικών Ύψινθίων τής Κάτω Ύψινθίας*, Ύψινθ., σ. 337 και Χ.Ι. Παπαχριστοδούλου, 1986: *Λεξικό των Ροδίτικων Ύψινθίων*, Αθήνα, σ. 101, «αψιθιά-τία και αψιθιά, ή».

19. Liddell-Scott, ένθ. αν.

20. Πβ. Κων/νος Οικονόμου, ένθ. αν. τ. 2 σ. «έν Μακεδονία μάλιστα και κατά Θράκην, και πολλαχού τής Θεσσαλίας, κυρίως επί τής άρτύσεως του οίνου· οίον 'βάλε πελίνον εις τό κρασίον' όθεν και *πελινάτον* (έλλειπτ. κρασίον) = *άψινθίτης* (έλλειπτ. οίνος)· και καταχρηστικώτερον, *πελίνος* άντι του *πελινάτον* άλλως δέ λέγουσι τό φυτόν συνηθέστερον *άψινθία*, και (θ=φ), *άψιφία-φιά*, άντι *άψινθιον* (=ροήν, pelin)».

21. Βλ. Εμμ. Κριαρά, 1973: *Λεξικό της Μεσαιωνικής Έλληνικής δημόδους γραμματείας*. Ύψινθ.

Έτσι από τις ανωτέρω αναφορές στους μεταγενέστερους χρόνους φθάνουμε στην νέα ελληνική, τα ιδιώματα και τις διαλέκτους της στο αποθησαυρισμένο υλικό για την *άψινθο* στο Ιστορικό Λεξικό της Ακαδημίας Αθηνών, όπου βρίσκουμε στα λήμματα *άψιθεά*, *άψιθι*, *άψιθίλα*, *άψιθος*, *άρτεμισία* και *άγριαψιθεά* τις παραλλαγές της ίδιας λέξης στον ελληνόφωνο χώρο από το *άψιθκεά* και *σαψιφεά* της Κύπρου μέχρι το *άπιστεά* στην Ανατολική Ρουμελία (Φιλιππούπολη) και το *ασπιτ-τιά* και *ασιτ-τιά* στην Καλαβρία και *τσιτ-τέα* της Απουλίας όπου τα ελληνόφωνα χωριά²².

Τα συνώνυμα και παράγωγα προσφέρουν υλικό, σε φράσεις όπου περιέχονται, για να επαληθεύσουμε ως προς τις ιδιότητες του φυτού τις αναφορές σ' αυτό των προαναφερθέντων αρχαίων συγγραφέων όπως «το στόμα μου είναι αψιθεά» (Π. Νιρβάνας, Θεατρ. 1, 163), «αψιθεά είναι το κρασί» (Α. Πάλλης, Ταμπουρ. και Κόπαν. 49) «του κρασι είνι άψ' φου» (Ήπειρος, Ζαγορ.). Οι ιδιότητές του φαίνονται στα συνων. *άγιο-βότανο*, *γένεια του γέρου*, *πικρότανο*, *αγιοδημήτρης*, *πελίνο*, *πέλινο* που το ταυτίζουν με την περιγραφή του στην λατινική ως *artemisia absinthium* του γένους των συνθέτων (*compositae*) για τα οποία υπάρχει πλουσιώτατη βιβλιογραφία όλων των παραλλαγών του στον ευρωπαϊκό χώρο²³.

Οι περιγραφές των ιδιοτήτων κάθε παραλλαγής της αρτεμισίας (αψίνθου) εξηγούν και τα λαϊκά ονόματα καθώς και τα τοπωνύμια που προέρχονται από το φυτό αυτό, που το όνομά του διατρέχει την ιστορία της ελληνικής γλώσσας από την ινδοευρωπαϊκή της τοποθέτηση και την προϊστορική της περίοδο μέχρι τις διαλέκτους της σημερινής νεοελληνικής.

Το αδημοσίευτο ακόμη λήμμα του Ιστορικού Λεξικού *πελίνο*²⁴ αποτελεί τον συνδετικό κρίκο της αψίνθου με το ρωσικόν *rolin* και την παραλλαγή του ως Τσερνόμπιλ που αποδίδει το μελανό χρώμα των φύλλων του.

Ακολουθώντας διαχρονικά τις μαρτυρίες από ελληνικής πλευράς της λέξης αυτής μέχρι τη συνάντησή της με την σλαβική *πελίν*, που μπορεί να αναχθεί και στην ινδοευρωπαϊκή τους κατάταξη άρα και σχέση των δύο γλωσσών βάσει του θέματος της λέξης *πελ-*, αναφέρουμε διαχρονικά τις μαρτυρίες από τον θησαυρό της αρχαίας ελληνικής γλώσσας²⁵ μέχρι τις αντιστοιχίες τους στην νέα ελληνική και σλαβικές γλώσσες (ενώ και το τσέρνο του Τσερνόμπιλ σχετίζεται με το κελαινός (=μαύρος) κατά το σ<κ και ρ<λ. Βλ. Οικονόμου Κ. Δοκ. τ. 3). Ο Ησύχιος παραδίδει με την σημασία του χρώματος τα επίθετα *πελιδνός* από το οποίον έχουμε τα *Πέλειος*, *πελός* και *πέλεια* (μέλαινοι) και *πελλός* (*niger-fuscus*). Από την σημασία της ρίζας οδηγούμεθα στα ονόματα *Πέλω* και *πελαργός* λόγω του χρώματος του πτηνού (*πελός* και *αργός*) όπως αποδίδεται και στη ρωσική το γκρίζο πτηνό *tsernobusel* από τα σύνθετα με το τσέρνο (=μαύρο)²⁶. Ως όνομα έχουμε τον Πέλινο τον Οιχαλιέα που κατά τον Στέφανο τον Βυζάντιο έδωσε το όνομα στην πόλη Πέλινα της Θεσσαλίας (στην Φθιώτιδα).

σ/νίκη, τόμ. Γ', λήμματα: *αψινθία*, *αψινθιάζω*, *αψίνθι(ον)*, *αψινθίτης* σ. 423, όπου Μανασσ. Χρον. 4536 «αψινθιάζοντα, πικρόν εκέρασε κρατήρα» και Καλλέρη, ΕΕΒΣ 23, 1953, 714.

22. Ιστορικών Λεξικών Ακαδημίας Αθηνών (ΙΛΝΕ), τ. 3, σ. 396-397 και ένθ. αν. (18).

23. ένθ. αν., Πολυπιν (14).

24. Αρχείο Ι.Α.Ν.Ε.

25. Η. Stephano, 1865: *Θησαυρός τής Έλλ. Γλώσσης*, τ. 8, Paris, σελ. 700, 701, 702.

26. Dalja (ρωσ. λεξικό).

Ὡς τοπωνύμιο ἡ ρίζα *πελ-* με τὴν σημασία του ωχρός, πελιδνός συνδέεται με τὴν Πέλλα τῆς Μακεδονίας, γενέτειρα του Ἀλεξάνδρου, που ἀπεκλήθη Βουνόμεια-Βούτις ἀπὸ τὸ χρώμα τῶν ἐκεῖ βοῶν. «*Πέλλαν urbem macedoniae nominatum scribit quod eam invenerit bos fusco s. livido praeditus colore a quo bove denominata etiam fuit Βούτις et Βουνόμεια, teste Steph. B. utitur hoc vocab. Theocr. quoque, 5, (99). Παράβαλε ἀκόμα καὶ τὴν μνεία «Ad Demosth. Πέλλον ait esse τεφρῶδες κατὰ τὴν Μακεδόνων φωνήν» Hasc.*

Ἡ ἄλλως μαρτυρούμενη πόλη τῆς Θεσσαλίας Πελλήνη κατὰ τον cod. vratis ἀναγράφεται καὶ Πέλινα.

Ἔτσι συνδέεται μία μακεδονικὴ λέξη του Ησυχίου *πέλλης* με τὸ χρώμα *τῶν βοῶν* *πελιόν* (λατ. *fel-bilis*), καὶ τὸ γκριζο χρώμα *τοῦ ὄνου* “*et pelias ὄνος itidem pro asino subnigro s. fusco: ouum alias Πελλίας sit nomen proprium*”.

Εἰσὶς συνδέεται καὶ πάλι χρωματικά στον Θεόκριτο: με τὸ πρόβατο «*utitur hoc vocab. Theocr. quoque, 5 (19): τάν οἶν τάν πέλλαν quod schol. itid. expr. μέλαιναν, nigram, fuscam. Τέλος καὶ ὁ ἐρωδιός τὸ πτηνὸ λόγῳ του υπομέλανος χρώματος περιγράφεται: Ἐρωδιός δὲ πέλλος τὴν χροῶν subnigro s. fusco aut livido. Ἀντλούντες ἀκόμη ἀπὸ τὸν ἀρχαιοελληνικὸ γλωσσικὸ θησαυρὸ προσθέτουμε καὶ: “Πελλαιόν, φαιόν καὶ Μακεδονικόν, Hesych. confundit adjectiva πελιόν et πελλαιόν quod animadvertit Sorphingius. hst. s.v. Πελός:) ab eo derivatum est nomen Πελλαιός, Hesychio φαιός, fuscus, ab quem et Πελλαιχρόν, s. Πελλαιχρόν, expositum πυρρόν, rufum”.*

Εἰσὶς ἀναφέρεται αὐτόθι καὶ τὸ Περινναίῳ ὄρος τῆς Χίου, ἡ ἀχαϊκὴ Πελλήνη καὶ ἡ *δωρικὴ Πέλλα*. Στὴν Ἀττικὴ ἔχουμε ἐπίσης τοπ. Παλλήνη καὶ βουνὸ Πέλις Βούζυγρις (βλ. Liddell-Scott). ΓΙΑ τὴν δωρικὴ πόλη μποροῦμε νὰ ἀναφέρουμε ἀπὸ πλευρὰς σχέσεων τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν διαλέκτων καὶ τῶν φορέων τῶν Μακεδόνων καὶ Δωριέων τὴν λέξη *πελία*, ἡ ποὺ ὀνομάζεται ἡ μελανὴ ἐπιφάνεια τοῦ σώματος βλ. «*πελία a doriensibus vocatur ἢ μέλαινα τοῦ σώματος ἐπιφάνεια ἥνικα ἂν δι' ἐκδρομὴν αἵματος μελαινῆται. Ἀκριβῶς με αὐτὴν τὴν ἐγνοία ἀνευρίσκει ὁ Δέφνερ²⁷ στὴν Τσακωνικὴ διάλεκτο τῆς νέας ἐλληνικῆς γλώσσας, τὴν μοναδικὴ ἐπιβίωση σὲ διάλεκτο τῆς ἀρχαίας Δωρικῆς, τὴν λέξη *πελοῖ* ὡς χρώμα «σκοτωμένου αἵματος» στὴ φράση «οἱ ποὺε σου (τα πόδια του) ἤγκιαῖ πελοῖ». Κατὰ μαρτυρία τοῦ Ἀθ. Κωστάκη στὴν Τσακωνιά ἀσθένεια προβάτων λέγεται *πελί* (πρβ. με τὸ ἀπόσπασμα τοῦ Θεοκρίτου «τάν οἶν τάν πέλλαν...).*

Ἔχουμε λοιπὸν βάσει τῶν ἀνωτέρω μαρτυριῶν καὶ ἐπιβιώσεων τὴν «χρωματικὴ» σχέση τοῦ Θεσσαλικοῦ τοπωνυμίου, τοῦ μακεδονικοῦ ἀντιστοίχου^{27α}, τοῦ δωρικοῦ (Πέλλα-πελία) καὶ τοῦ τσακωνικοῦ *πελί*.

Ὡς πρὸς τὴν μαρτυρούμενη κατάληξη με δύο -νν στο Θεσσαλικὸ Πέλινα καὶ τὸ δωρικὸ -α στο Πέλλα καὶ ἀκόμα τα δύο -νν στο Περινναίῳ παρατηροῦμε τὴν ἀναλογία με τὸ φυτὸ *σέλινο αἰολικὸ σέλινον*²⁸ ποὺ δίνει τὸ τοπωνύμιο Σελιννοῦς (ὅπως καὶ πληθώρα ἀρχαίων καὶ νέων τοπωνυμίων στὴν ἐλληνικὴ εἶναι φυτώνυμα).

27. Μ. Δέφνερ, 1923: *Λεξικὸν τῆς Τσακωνικῆς Διαλέκτου*, Ἐν Ἀθήναις, σ. 287.

27α. Πβ. τὸ *πίλο-ἰυ* (=πέλινο) ὡς στοιχεῖο διαλεκτικὸ τῆς ἀρωμονικῆς (ὅπου *pilon < pelon*) καὶ Μακεδ. Ησυχ. «πέλλης», ποὺ δείχνει τὸ μακεδονικὸ-ἀρχαῖο ἐλληνικὸ ὑπόστρωμα τοῦ γλωσσικοῦ αὐτοῦ ιδιώματος τῶν Βλαχοφώνων τῆς Μακεδονίας (βλ. καὶ Ἀχ. Λαζάρου, Ἡ Ἀρωμονικὴ, διατριβή. Ἀθήναι 1976, γΙΑ τΙΣ ἐν γένει σχέσεις τῆς ἀρ. με τὴν ἐλληνικὴ).

28. Lid. Sc., ἐνθ. ἀν. *σέλινον*, τὸ (αιολ. *σέλινον*).

Κι ακόμα σημειώνουμε ότι τα στοιχεία αυτά συνδέουν την μακεδονική χρήση της ρίζας *πελ-* και της κατάληξης *-νν* με δύο άμεσα συμπεράσματα: α) ότι η αρχαία μακεδονική και σ' αυτή την περίπτωση συνάπτεται με την ελληνική, αφού μόνο στην ελληνική το φωνηεντικό *-ν*, έρρινο *ν*, τρέπεται σε *α* (π.χ. *depsus*—δασύς, λατ. *centum*—εκατόν, λατ. *pedem*—πόδα, λατ. *in-mortalis*-άμβροτος, στη μακεδονική, π.χ. άρκός (=άεργος), Άβρέας, άβαρύ (-ορίανον)²⁹, όπως δείχνει η σύγκριση του μακεδονικού Πέλλα-πέλλης (Ησ.), Πελλαιόν, πελλαιχρόν, πελλαιχρόν και το δωρικό Πέλλα (όπου το *-α-* που υποδηλώνει το μακρόν *-η* του αντιστοίχου Πελλήνη), ενώ ακόμη η μετατροπή σε *-α-* του φωνηεντικού *-νν* φαίνεται στη σύγκριση του σλαβικού *relipe* που αποδίδεται στην ινδοευρωπαϊκή κοινή του μορφή στο λιθουανικό *relinos* επί τη βάσει του πέλιнос ότι είναι παράγωγο επίθετο του φυτού με την σημασία του μελανόν, ωχρόν (όπως και είναι). Ενώ η σύγκριση με το αιολικό σέλινον (ως προς τα δύο *-νν* της κατάληξης), του θεσσαλικού Πέλινα, Πελινναίον, (Χίος) υποδηλώνει τις άλλοθεν γνωστές σχέσεις μακεδονικής (λεξιλογικά-φωνητικά) με την αιολική-δωρική που μαρτυρούν την διαφοροποίηση της ελληνικής και των διαλέκτων της, στην εξεταζόμενη περίπτωση, από την ινδοευρωπαϊκή και σλαβική μορφή που έλαβε η κοινή ρίζα *πελ-* ως προς την κατάληξη ελλ. *-λλ -αν -ην* ινδ. ευρ. και σλ. *ιν* π.χ. στο πελλαιόν (φαιόν) και πέλινο (αρχ. σλ.). Επί πλέον τα δύο *-λλ* του μακεδονικού Πέλλα υποδηλώνουν και ότι μόνο στην ελληνική αφομοιώθηκε το προηγούμενο *j* από προηγούμενο σύμφωνο π.χ. *άλjos*, *άλλος*, *βάλjω-βάλλω*³⁰ πράγμα που συμβαίνει ανάλογα και στα μακεδονικά διπλά *σ*, στα *σάρισα*, *Τύρισα*. Εδώ υπενθυμίζουμε ότι και το συνώνυμο *άψινθος* που απαντά στην Θράκη³¹ παρουσιάζει στο *απ* (με την σημασία του νερού-ποταμού) το καθαρά ελληνικό φαινόμενο της μετατροπής του λαρυγγοχειλικού *K** σε *π* (στο *απ*) (πβ. *aqua* > *απ* + *άνθος-άψινθος* [κατά το *quis* ποίος και τίς, όπως και στη μακεδονική στο Πύδνα- (πρβ. με τη γραφή "Αψυνθος) και τους τύπους με *-δν*, *-τν* *πελιδός*, *πελιτός*).

Όπως και στην ελληνική εναλλάσσονται το *-α-* και *-ο-* στα *πελιός* — *πολιός* Πελλάνα-Πελλήνη-Παλλήνη-Πέλλα έτσι και στο φυτώνυμο απαντά με *ε-* στην βουλγαρική, σερβοκροατική και *-ο-* στην ρωσική, ουκρανική³² (*relin-relin-polin-polin* αντίστοιχα) ενώ στην λιθουανική που εν πολλοίς χρησιμεύει στην ανακατασκευή της αρχικής ινδοευρωπαϊκής κοινής απαντά με *-ε-*, όπως στην ελληνική, δηλ. *relinos* [όπως και στην τελευταία επιβίωση αρχαίας διαλέκτου (της δωρικής) στην τσακωνική *πελί*].

Στην ρωσική απόδοση του παλαιοσλαβικού *reline* έχουμε το αντίστοιχο *polin* (από την παραλλαγή του *rel* σε *rol*, που δηλώνει ίσως ότι προϋπήρχε η ονομασία του φυτού, όταν εισήχθη η παλαιοεκκλησιαστική σλαβική μετάφραση της Βίβλου (εκ της ελληνικής) στην ρωσική και γιαυτό στη ρωσίζουσα πλέον μορφή της παλαιοεκκλησιαστικής σλαβικής γραφής *relin* αποδόθηκε με το προϋπάρχον ρωσ. *polin*³³.

Οι μαρτυρίες που αναφέραμε για το πέλινο με την σημασία του ωχρός (εκ του

29. Νικ. Ανδριώτης, 1952: *Η γλώσσα και η ελληνικότητα των αρχαίων Μακεδόνων*, Θεσσαλονίκη, σ. 15.

30. Ν. Ανδριώτης, *ένθ. αν.*

31. Μεγ. Ελλ. Εγκυκλοπαίδεια «Αίνοσ».

32. Miklosich, Slav. El. 24.

33. Βλ. *αν. (2)*.

πελιδνός, πελινός, πελιός κλπ.) είναι αρχαιότερες και του 5ου μ.Χ. αιώνα και της μαρτυρουμένης εμφάνισέως Σλάβων στη νότιο Βαλκανική (Βορειοελλαδικό χώρο) από τους ιστορικούς (βλ. Δ. Ζακυνθινός, *Οι Σλάβοι εν Ελλάδι*, Αθήνα 1946) κατά τον 6ο μ.Χ. αι. όταν αναφέρεται στην έννοια αυτή ο Ησύχιος και φθάνουν μέχρι την προϊστορική Πέλλα της Λακωνίας³⁴.

Μπορούμε να υποθέσουμε ότι οι Κύριλλος και Μεθόδιος εγνώριζαν στην Μακεδονία το χαρακτηριστικό για το χρώμα του φυτού και απέδωσαν στην μετάφρασή τους στη σλαβονική (παλαιοεκκλησιαστική σλαβική) με το *relině*. Αν δε αυτό προϋπήρχε της μετάφρασής τους στη σλαβονική ως εκ της ινδοευρωπαϊκής συγγένειας ελληνικής-σλαβονικής απλώς επέλεξαν τον τύπο αυτό, αντί του συνώνυμου άψινθος, ως δύσκολου για ένταξη στην σλαβική φωνητική του νθ, και παραγωγή λέξης με την σημασία του πικρός. Ενώ, είναι βέβαιο ότι ο τύπος πέλιν(ο) και εις την ελληνική και την σλαβική προσφερόταν κατά την εποχή της μετάφρασης λόγω της χρήσης του στην λαϊκή (προϋπάρχουσα της μετάφρασής του στην σλαβική) παράδοση για την απόδοση ποτού πικρού (που επιφέρει σε μεγάλη δόση και τον θάνατο) και ακόμα σχετικού με θεικές (δηλ. θεραπευτικές) ιδιότητες, όπως δείχνουν τα συνώνυμα *αγιοβότανο* στην ελληνική και *θεικό δέντρο* (*boze drvo*) στην σλαβική.

Τα ανωτέρω απλώς θέτουν υπό αμφισβήτηση την ετυμολόγηση του νεοελληνικού *πέλινο* από το σλαβικό *πελίν*, στους Meyer και Miklosich, όπως και του ρωσικού *πολίν* εκ του παλαιοεκκλησιαστικού *πέλινε* (ως νοτιοσλαβικού, παλαιοβουλγαρικού) κι ακόμα του λιθουανικού *relinios* εκ του σλαβικού π.εκκ. *relině*, αφού και γεωγραφικά παρεμβάλλονται μεταξύ της «νοτίου» ρίζας *-rel* και λιθουανικής και λεττονικής (*relane*), η ρωσική και ουκρανική *rol* (ρωσ. *rolin* προφ. παλίν και ουκρανικά *rolin*).

Εάν δε αμφισβητηθεί η ετυμολόγηση του σλαβικού *πελίν* εκ του προϋπάρχοντος στην Μακεδονία, Θεσσαλία³⁵, Θράκη *πέλινου* που φθάνει μέχρι την αρχαία μακεδονική διάλεκτο, την σχετιζόμενη ως προς την λέξη με την αιολική, δωρική (στην Θεσσαλία-Λακωνία-Αχαΐα μέχρι το σημερινό βορειοελλαδικό ιδίωμα (Θεσσαλίας, Μακεδονίας, Θράκης, Πόντου), μένει να δεχθούμε μόνο την παράλληλη συνύπαρξη της λέξης, ως εκ της κοινής ινδοευρωπαϊκής καταγωγής, στην ελληνική και αρχαία σλαβική.

Επί πλέον η λέξη *πέλινο* της ελληνικής και οι παραλλαγές της στις διάφορες σλαβικές γλώσσες που αποδίδουν ιδιότητες, ως προς το χρώμα, γεύση και θεραπεία, του φυτού «άψινθος» συναντιούνται στα τοπωνύμια (φυτώνυμα-υδρωνύμια) και στις λαϊκές παραδόσεις, όπως εκφράζονται στην χρήση των λέξεων για το φυτό *άψινθος* (πέλινο-*relin*) ως προς τις ιδιότητές του, για να επιβεβαιωθούν τα κύρια σημεία όσων αναφέραμε πιο πάνω.

Τοπωνυμικά παράλληλα

α) Με την ιδιότητα της ρίζας *rel*³⁶ στην ελληνική ως ενδεικτικής του *χρώματος* (μελανού-μαύρου) έχουμε την προαναφερθείσα Πέλλα επί του Ευρώτα να αναφέρε-

34. Πέλλα, εις ΜΕΕ.

35. G. Meyer, *Neogr. Studien*. II, Wien σ. 49.

36. Βλ. αν. (10).

ται και ως σλαβικό τοπωνύμιο Τσερνίλα (εκ του *ζεπν*), που απέδωσε την ίδια ιδιότητα του τόπου (ή εκ του φυτού ή εκ του χρώματος που δίδει η βλάστηση με το φυτό αυτό), ενώ μαρτυρία για το φυτό που είναι θεραπευτικό είναι η «αποκάλυψη» δι' ανασκαφών στην προϊστορική Πέλλα ναού του Ασκληπιού (θεού της ιατρικής-θεραπευτικής κατεξοχήν βασιζόμενης στα βότανα στον αρχαίο κόσμο).

β) Η μετονομασία του χωριού *Τσέρνιτσα* στον Ταύγετο (ως Τσερνίτσα αποδίδει το χρώμα των φύλλων της συκομορέας, βουλγ. *ζεπνίца* = μορέα) σε *Αρτεμισία* απέδωσε το όνομα του φυτού άψινθος της περιοχής, που επιβιώνει εκεί ως *αψιφή* μέχρι σήμερα.

γ) Το νοτιοσλαβικό *liste* (φύλλο) στο τοπωνύμιο της Μακεδονίας *Τσερνολίστε* (μαύρο φύλλο, χορτάρι), που είναι το νοτιοσλαβικό αντίστοιχο του *Τσερνόμπιλ* (μαύρο φύλλο αλλά στην ρωσική), αποδόθηκε σωστά στην ελληνική αφού ξεχάστηκε η σλαβική του σημασία με το *Μαυρόκαμπος*.

δ) Το πέλινο λέγεται και *σέριφο*, από το μαύρο χρώμα πιθανώς των εδαφών της νήσου Σέριφος, όπου και το μαύρο σταφύλι λέγεται σέριφο και σερ'φιώτικο (πβ. το «θαλάσσιον άψίνθιον» του Διοσκορίδη το οποίο ονομάζει «Σέριφον». Βλ. Λεξ. Φυτολογικόν Π. Γενναδίου).

Σχέση του φυτώνυμιου με το υγρό στοιχείο

α) Η αρχαία πόλη της Θράκης Άψινθος ευρίσκετο μεταξύ του *Μέλανα* ποταμού και του Έβρου.

β) Η δωρική *Πέλλα* παρά τον Ευρώτα.

γ) Η θεσσαλική *Πέλλινα* ή *Πελιναίον*, οχυρή πόλη της Εστιαϊάτιδος στην Θεσσαλία, ευρίσκετο στην αριστερή όχθη του Πηνειού ποταμού.

δ) Πέλικας είναι η κοινή ονομασία του ποταμού Λεύκου στην Μακεδονία (λέγεται και Σφετίλι) (πρβ. *svet*, σλ. άγιος και *Αγιονέρι* στο επόμενο Τσερνίλο).

ε) Το Τσερνόμπιλ είναι παρόχθιος πόλη της Ουκρανίας, βορείως του Κιέβου, όπου και η μεγάλη συγκέντρωση υδάτων (ποταμών και τεχνητής λίμνης - *reservoir*).

στ) Το χωριό *Τσερνίλο* (Ελασσόνος) λέγεται και *Αγιονέρι*. Και *πελλία* είναι γένος βρύων (= *βούρλων*, που απαντά και ως τοπωνύμιο) που φύεται στις *ελώδεις* εκτάσεις της Ευρώπης (Μ.Ε.Ε.).

Σχέση του όρου με το χρώμα

α) *Πελιδνός* είναι ονομασία πτηνού που γίνεται την άνοιξη και το καλοκαίρι φαιοϋπέρουθος και υπόλευκος και είδη του πτηνού είναι τα: *πελιδνός* ο φαιός (φαιοϋπομέλαν πτηνό) και *πελιδνός* ο υπέρυθρος (τεφροϋπόλευκο πτηνό): β) *πελίωμα* ως νεώτερος όρος σημαίνει κηλίδα του δέρματος άλλοτε μολυβδόχρους, άλλοτε πράσινη ή κίτρινη (πρβ. το λατιν. *lividus*, *fel*, *bilis*).

Σχέση των παραγώγων τους (αψίνθου και πελίνου) με θείες και θεραπευτικές ιδιότητες και θανατηφόρες

Στην αρχαία Αίγυπτο εχρησιμοποιείτο το φυτό κατά τις τελετές (βλ. ΜΕΕ). *Πέλι-*

να στη μυθολογία είναι θεότητα άγνωστης φύσης που είναι γνωστή μόνο από επίκληση ως *Pelina benefica* (=η ευεργέτιδα) σε επιγραφή του Γ' μ.Χ. αιώνα στην Ιταλία (βλ. ΜΕΕ). Στην *Πελλανίδα πηγή* και παρά την όχθη του Ευρώτα ευρέθη ιερό του Ασκληπιού. Σε όνειρα έχει κακή σημασία «άψινθιον πιείν δυσχερείς μάχας σημαίνει», «άψινθιον χρυσόν ή άλλον πικρόν ει ἴδης ἑαυτόν πίνειν».

Στη σύγχρονη ιατρική έχει φθάσει η χρήση του όρου *αψινθίνη* με την σημασία του «ἀπέθανον... ὅτι ἐπικράνησαν» εκ της *αψίνθου* τα ύδατα, αφού η αρτεμισία η κοινή (*artemisia vulgaris*), δηλαδή η παραλλαγή Τσερνόμπιλ του φυτού της ουσία αυτή (αψινθίνη), που σε μεγάλες δόσεις προκαλεί εκτρώσεις, σπασμωδικές ταραχές, ναυτίες, παραφροσύνη. Σχετικοί είναι και οι όροι: *αψινθαμία*, *αψινθίαση*, *αψινθισμός*, καθώς και η απαγόρευση του ποτού της *αψίνθου* (αμπσέντι) στην Γαλλία. (*Αψινθίαση* είναι το σύνολο των τοξικών φαινομένων που προκαλεί η μεγάλη δόση ή χρήση αψίνθου).

Παράλληλα η ρίζα *pel-* ως συνώνυμη μας δίνει την *πελλοτίνη* (*Pellotine*), αλκαλοειδές με γεύση ισχυρή, πικρή, ισχυρά δηλητηριώδες, ενώ σε μικρή δόση είναι υπνωτικό και καταπραυντικό. Χρωματικά συνδέεται η *πελλοσύνη* (πελλός-μελανός) με την *βερβερίνη* που λαμβάνεται από την τεφρόχρου *βερβερίδα* την κοινή· όπως και η λέξη αυτή *βερβερίδα* συνδέεται με τη *Βόρειο Αφρική* (Βέρβεροι - *Μπαρμπαριά* η περιοχή) έτσι και οι *Πέλιγνοι* ή *Πελιγνοί* της Ιταλίας, αναφέρονται παλαιότερα ως *Λιβυρνοί*, ενώ αναφέρεται Πελίγνας ως μάγειρος της Ολυμπιάδας και του Μ. Αλεξάνδρου.

Στις νεοελληνικές διαλέκτους-ιδιώματα το Αρχείο του ΙΑΝΕ έχει μαρτυρίες της χρήσης του όρου στο κρασί όπως και το αντίστοιχο αψινθίτης οίνος από Λάρισα *πελινάτο κρασί* (Κ. Ύψινθος), *πηλίνος* (που παρετυμολογήθη από τον Κυριακού Χ. ως εκ του πηλός και οίνος), επειδή δεν έλαβε υπόψη την κώφωση του *πελ* σε *πιλ*), γιαυτό και στο Ποντιακό Λεξικό αναφέρεται ως *πιλίνο* (ως προερχόμενο από την ιδιωματική βορειοελλαδική του απόδοση ως *πιλίνου* (και *πιλίν* προφέρεται στα νοτιοβουλγαρικά ιδιώματα λόγω κώφωσης του *ε*: *pelin* > *pilin*).

Λαογραφικά του αψίνθου, πελίν και Τσερνόμπιλ

Στο άρθρο του Δ. Β. Οικονομίδου³⁷: «Όνομα και ονοματοθεσία» επιβεβαιώνεται το πλατωνικό «ὅποιος θα γνωρίσει τα ονόματα θα γνωρίσει και τα πράγματα» (Κρατύλος) στην περίπτωση της αψίνθου και του Τσερνόμπιλ: «αἱ δημῶδεις λέξεις, σύμβολα ἀρχετύπου παρατηρήσεως, διδάσκουν ἡμᾶς πολλάκις χαρακτηῖρας τῶν πραγμάτων πολυτίμους. Ἐκ τῶν συμβολικῶν ὀνομάτων τῶν φυτῶν κυρίως ἐνδιαφέρουν ἡμᾶς ἐνταῦθα ὅσα προέρχονται ἐκ φανταστικῶν ιδιοτήτων, τὰς ὁποίας ὁ λαός ἀποδίδει εἰς αὐτὰ ἢ ἐκ παραδόσεων, τὰς ὁποίας ἔπλασε περί αὐτῶν, ἢ τῆς μαγικῆς καί θεραπευτικῆς αὐτῶν χρήσεως ἢ τῆς λατρευτικῆς σημασίας. Ἄλλα δημῶδη ὀνόματα αὐτῶν εἶναι ὠραῖα ποιητικαῖ παρομοιώσεις, μαρτυροῦσαι περί τοῦ εὐφυοῦς μεταφορικοῦ πνεύματος τοῦ λαοῦ».

Ἔτσι και η σλαβική λεξικογραφία παράλληλα με την ελληνική (αρχαία, βυζαντινή, νεώτερη) μαζί με την λαογραφία υπογραμμίζουν όλες τις ιδιότητες του φυτού

37. *Λαογραφία* 20, σ. 537-538.

(*artemisia absinthium*) και των ποικιλιών του, όπως της *artemisia vulgaris* δηλαδή του Τσερνόμιλ. Στην βουλγαρική υπάρχει η αρά: «να πιείς πέλινο» (*pelin da pies*), και σε ιδίωμα: «ο γαμπρός είναι μέλι, ο γιός πέλινο» (=πικρός ή πίκρα) (*zet met, sin pilim*), και Elin Pelin το ψευδώνυμο Βούλγαρου συγγραφέα πικρού (καυστικού) μεταφορικά. Στην ρωσική «εγώ φυτεύω λάχανο και μου βγαίνει πέλινο» (που απεικονίζει την πικρία της αποτυχίας) κι ακόμα στη ρωσ. «η ξένη γυναίκα είναι μικρός κύκνος (κυκνάκι) και η δική μου πέλινο (πικρή και άχαρη)» (αντίθεση λευκού κύκνου-μαύρου πέλινου μεταφορικά).

Η λέξη Τσερνόμιλ μας δίνει και την σχέση του σλαβικού Β με το F στο ελληνικό φύλλο με το σλαβ. bilie - φύλλο (πρβ. brat—frater της λατινικής και φράτης της αιολικής). Ο Κωνσταντίνος Οικονόμου το παραδίδει και από την Θεσσαλία (τόπο της καταγωγής του)³⁸. Μαζί με την άψινθινη, που αναφέραμε τις βλαβερές μέχρι θανάτου παρενέργειές της, αντιπαράθετουμε τις πρόσφατα συγκεντρωμένες παραδόσεις για το ίδιο φυτό (*Artemisia*) από την Μεσσηνιακή Μάνη³⁹, στο τοπικό ιδίωμα: «Τά φύλλα τσαί τ' άνθια τής άψιφής τά βράζουνε μέ νερό στό τσουκάλι, ρίχνουνε τσαί λίγη ζάχαρι νά ξεπικράνει λιγουλάτσι τσαί τό δίνουνε νά τό πίνουνε όσοι πιλατεύονται (υποφέρουν) 'πο άμπαμπη (=συνεχή) κολοπιλάλα (διάρροια) 'πο θερμη (ελονοσία), 'πο τσιτρινάδα (=αναίμια) τσαί 'πο νευραστένεια». Κι ακόμα μια επιβίωση στην Μάνη της διαχρονικά μαρτυρημένης πιο πάνω θρησκευτικής σημασίας (που επιβίωσε σε ονόματα και τοπωνύμια) από την ίδια συλλογή του 1978 είναι: «...κόβαμε γουμάρια (=φορτίο στις πλάτες του ανθρώπου) άψιφή τσαί τά κουβαλούσαμε στήν έκκλησία τό Μεγαλοπάρσκειο, νά στολίσουνε οί κοπελλίτσες τόν 'Επιτάφιο μ' αυτό τό μυρουδάτο βότανο, πού τό παίρνουνε 'πο τό χέρι τοῦ παπᾶ τσαί τό φυλάνε οί άνθρωποι στό εικόνισμα τσαί τό βράζουνε ὄδας (όταν) κανέννας άδιαθετήση (αρρωστήση)».

Οι αναφερόμενες πιο πάνω «καλές ιδιότητες» της άψινθου αποδίδονται και στη ρίζα του φυτού τσερνόμιλ που δίνεται κατά του σεληνιασμού. Και επειδή «ουδέν καλόν αμιγές κακού» η αγριαψιθιά (βουλγ. *div relin*) (βλ. πιο πάνω σχετική κατάρα) περιγράφεται «αποτρεπτικά» ως εξής: «Μωρή στρίγλα, τήραξε νά μή δώτσης (δώσης) πολύ νά πih ό γέρος άπό τσεϊνο (εκείο) τό σερβέτι (ρόφημα) 'πο άγριοψιφή γιατίνα (γιατί) θά τά κορδάρη (θά πεθάνη) σά δό συμβολογράφο (συμβολαιογράφο) τής Σκαρδαμούλας (Καρδαμούλης), πού έπικε (ήπικε) μία ξεριγλη (γεμάτη έως πάνω) κλισταρίτσα (πήλινη κανάτα) για νά ρίξη τή βίεση (υπέρταση) τσαί τοῦ 'ρτε άποκόδρι (κεραυνοβόλα) τοῦ καπεροῦ (δύστυχου)».

Στα «Ηλειώτικα παιδοκόμια» (Λαογραφία 15, σ. 251) του Ντίνου Ψυχογιού, διαβάζουμε «οί πικράδες είναι άψεφήματα άπό ...άψιθιά κ.ά. πικρά βότανα», ενώ «το πιλίνο είναι χόρτον πικράς γεύσεως τοῦ όποίου τό άψέφημα πίνουν ως δυναμωτικόν (Πόντος), ιδιότητα πού παραλληλίζεται ευχάριστα μέ τό ρωσικό λικέρ καί βότκα άπό άψινθο, τήν όνομαζόμενη "*polimaja vodka*"»⁴⁰.

Η πικρή γεύση που διατρέχει αυτό το άρθρο λόγω της γλωσσολογικής επίρρωσης του εφιαλτικού συσχετισμού του άψινθου της Αποκάλυψης με την ελληνική άψινθο,

38. Κων/νου Οικονόμου, Δοκ. τ. 2.

39. Μπασέα Χριστίνα, 1984: Πίναξ φυτῶν τής περιοχῆς 'Εξωχωρίου Μάνης, τόμ. 2 (Ι.Α.Ν.Ε. 1256).

40. Λεξ. Ρωσ. Οζακόφ.

αρτεμισία, πέλινο και την αντίστοιχη σλαβική *relin*, *tsernobyl* απαλύνεται με την ονομασία του ίδιου φυτού στην Κύπρο και Κεφαλονιά ως «μελιτίνη» που αποτελεί ευφημισμό κατά της διαπιστωμένης ελληνοσλαβικά πικρότητάς του (πβ. Μένανδρο).

Κι ακόμη, αν θυμηθούμε ότι ο «καιόμενος ως λαμπάς» (αστέρας «άψινθος» της Αποκάλυψης) είναι και το βότανο «τσερνόμπιλ», που μεταφορικά μπορεί να «φωτίζει» και να «θεραπεύει» τις ελληνοσλαβικές γλωσσολογικές έρευνες. Αυτές πρέπει πάντοτε να ξεκινούν από τις ινδοευρωπαϊκές ελληνοσλαβικές γλωσσικές σχέσεις και να κάνουν μια μακριά πορεία μέσα από: α) την αρχαία ελληνική και τις διαλέκτους της, β) την κοινή (αλεξανδρινή) και γλώσσα της Βίβλου, γ) την κυριλλομεθοδιανή παράδοση στις σλαβικές γλώσσες και δ) τις νεοελληνικές διαλέκτους.

Αυτή η πορεία θα «φωτίζει» και κάθε σκοτεινό σημείο —«κελαινό» ή «τσέρνο»— που άφησαν πίσω τους όσοι σλαβολόγοι δεν την έκαναν στην σύγκριση λέξεων, οι οποίες απαντούν σε σλαβικές γλώσσες και νεοελληνικές διαλέκτους. Γιαυτό εδώ η γλωσσολογική «αποκάλυψη» του Τσερνόμπιλ γίνεται «ετεροχρονικά», όπως συμβαίνει άλλωστε με όλες τις «αποκαλύψεις» του Ιωάννη.

Γεώργιος Α. Ντελόπουλος
Κέντρο Ιστορ. Λεξ. Ακαδ. Αθηνών

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Άρχειον Νέας Έλληνικής Γλώσσης και Ίδιωμάτων, Διαλέκτων, Τοπωνυμίων εις τὸ Κέντρον Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.
Carnoy, A. 1959: *Dict. Etym. des noms grecs de plantes*. Louvain.
Daljia, VI. 1880: *Slovar veliko-zivogo russkogo jazika*.
Εκδόσεις της Βίβλου της Βιβλικῆς Εταιρείας: α) Biblical Society. London και β) Vsesojusnogo Soveta Evangelskih Hristian. Moskva.
Grandsaignes d'Hauterive, R. 1948: *Dictionnaire des Racines des Langues Européennes*. Paris.
Miklosich, Franz von 1970: *Et. Wört. der Slavischen Sprachen*.
Οἰκονόμου, Κ. 1828: *Δοκίμιον περί τῆς πλησιεστάτης συγγενείας τῆς Σλαβονορωσικῆς πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν*, τ. 3, Πετρούπολις (ελλ. και ρωσ.).
Ožegov, S.I. 1983: *Slovar Russkovo jazika*. Moskva.
Polska Akademia Nauk, 1976: *Slovník Pravoslowski, tom II*. Warszawa.
Roberts, C.H. - Turner, E.G. (εκδ.) 1952: *Catalogue of the Greek and Latin Papyri in the John Rylands Library at Manchester*, vol. IV.
Stoop, E. de 1909: «Onirocriticon du prophète Daniel dédié au roi Nabuchodonosor», *Révue de Philologie*: 33, 2e et 3e livraison (Avr. Juil. 1909). Κρίση Κουγέας Σ.Β.: *Λαογραφία* 2, σ. 240-246.
Vasmer, M. 1953: *Russisches Etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg.
Walde, A. 1938: *Lateinisches Etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg.
Χορικόφ, Ι. - Μάλιος, Μ. 1980: *Ἑλληνορωσικό Λεξικό*. Μόσχα.

ΣΥΣΧΕΤΙΚΟΣ (ΕΛΛΗΝΟΣΛΑΒΙΚΟΣ) ΠΙΝΑΚΑΣ
 ΤΩΝ ΙΔΙΟΤΗΤΩΝ (ΚΑΙ ΣΕ ΣΥΝΩΝΥΜΑ - ΠΑΡΑΩΓΓΑ - ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ)
 ΤΟΥ ΦΥΤΟΥ ΑΨΙΝΘΟΣ (ΠΕΛΑΙΝΟ - ΑΡΤΕΜΙΣΙΑ - ΤΣΕΡΝΟΜΠΙΛ)

«ΥΔΡΩΔΕΣ» - «ΠΑΡΑΠΟΤΑΜΙΟ»	«ΩΧΡΟ» - «ΜΕΛΑΝΟ»	«ΠΙΚΡΟ» - «ΔΗΛΗΤΗΡΙΟ»	«ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟ» - «ΛΑΤΡΕΥΤΙΚΟ»
΄Αψινθος (ab-ar-aqua-arsa = νερό-ποτάμι + άνθος) ΄Αψινθος (Θρακική πόλη στον Μέλανα ποταμό) Πέλινος (Θεσσαλική πόλη στον Πηνειό) Πελλάνα (Δωρική στον Ευ- ρώτα) ή Τσερνίλα Τσερνόμπιλ (σε συμβολή ή πο- ταμών στην Ουκρανία) Τσερνίλο ή Αγιονέρι (Θεσ- σαλία)	Τσερνίλα ή Πελλάνα Τσερνολίστε ή Μαυρόκαμ- πος Τσέρνιτσα ή Αρτεμισία Πέλλα-Πελλάνη Παλλάνη Πελάις-πέλλης Πελ-αργός Πελι(δ)ινός Πελί (Τσακων.) πελιός Πελλοτινή ή Βερβερίνη (από Μπαρμπαριά) Πελιγνοι ή Λίβυγνοι (από Λιβύη)	αφινθίνη-πελλοτινή (τοξικά) αφινθιάζω (γίνομαι πικρός) αφινθίτης οίνος (αμπσέντι) πελινάτο κρασί πολίνναγια βότκα (ρωσικό λικέρ-πικρό) «Να πιείς πέλινο» (=δηλητή- ριο. Πβ. το αντίστοιχο βουλγ. pelin da pies)	Αρτεμισία (από το Άρτεμις η ωκυτόκος) Pelina Benefica (θεός της Ιτα- λίας) tsernobyl (κατά του σεληνια- σμού) αφιφή-αψιθιά (κατά της πίε- σης, διάρροιας κλπ.) Πελλαπίδα πηγή (όπου ιερό του Ασκληπιού) αφιφή (διακοσμή επιταφί- ους, απεικονίζεται στις Πυραμίδες Αιγύπτου)